

Risale-i Nur'un Yaklaşımı ile Çevresel Farkındalık

İsmail KOCAÇALIŞKAN
Yıldız Teknik Üniversitesi,

Öz

Toplum hayatında insanların huzur ve asayiş içinde yaşamaları için konulmuş adli, idari ve sosyal kanunlar, yönetmelikler ve yönergeler bulunup bunlara uygun hareket etmemek menfi hareket ve bunlara uygun yaşamak müspet harekettir. Aynı şekilde çevreyi kirletmek, kaynakları ve besinleri israf etmek tabiatta Allah'ın koymuş olduğu fitrat kanunlarına isyan etmektir ve menfi harekettir. Bunlara uyumlu bir hayat ise müspet harekettir. Çevreyi kirletmek ve israf etmek tabiatta Allah'ın koymuş olduğu ekolojik dengeyi bozar, küresel ısınmaya ve iklim değişikliğine sebep olur. Bu davranış umurun hukukuna tecavüz hükmündedir. Çünkü teknolojik gelişmeler sebebiyle günümüzde dünya bir köy haline gelmiştir. Kelebek etkisi misali bir yerde çevreye karşı yapılan çevresel menfi bir hareket orada kalmayıp bütün dünyayı etkilemektedir. Bu makalede çevre kirliliği ve iklim değişikliği hakkında bilgiler verildikten sonra Üstad Bediüzzaman'ın hayatında çevreyi ve ekolojik dengeyi koruma adına gösterdiği müspet davranış örnekleri ve Risale-i Nur külliyyatında konunun önemine dair bilgiler ışığında nasıl bir çevre bilinci oluşturulabileceği açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevre bilinci, İklim değişikliği, Ekolojik denge, Bediüzzaman, Risale-i Nur

Environmental Awareness by Approach of Risale-i Nur

Abstract

In social life, several judicial, administrative and social laws and regulations have been established to allow people to live with security. While obedient conformity to these rules constitutes positive action, the reverse behavior is negative action. Similarly, pollution of the environment and wastage of resources is a negative action and a revolt against the rules established by Allah. In contrast, a frugal form of living can be understood as positive action. Pollution of the environment and extreme waste disrupt the ecological balance and cause global warming and climate change. This is a desecration of the rights of the public, as well. This is because today, due to technological developments, the world has become a village. Like a butterfly effect, a negative behavior against environment in one place may affect all the people in the world. In the life of Ustad Bediuzzaman, there are several positive action behaviors related to protection of the environment and ecological balance, and also there are various insights on the general importance of the subject throughout the Risale-i Nur collection. In this article, in light of this information, an attempt has been made to explain how an appropriate form of environmental awareness can be established.

Keywords: Environmental awareness, Climate change, Ecological balance, Bediuzzaman, Risale-i Nur

Giriş

Şehirlere ve insanların yaşadığı yerlere baktığımızda çevrenin az çok kirlendiğini görürüz. En basitinden evinizi birkaç hafta temizlemez ve çöpleri atmazsanız eviniz kokudan ve pislikten girilmez hale gelir. Sokaklardaki çöpleri belediyeler birkaç gün toplamasa aynı şekilde her yer çöplüğe döner. Evler temizlendiği ve sokaktaki çöpler alındığı halde yine de tam bir temizlik sağlandığını söyleyemeyiz. Bunlar basit kirlenmeler. Esas kirlilik; fabrikaların atıkları, baca gazları, egzoz dumanları, tarım ilaçları ve her çeşit sentetik atıkların toprakta ve suda birikmesidir. Küresel ölçekte bu kirlilik giderek artmaktadır ve hayatı tehdit eder hale gelmiştir. Soluyacak temiz bir hava ve içecek temiz su bulmak gittikçe zorlaşmaktadır.

Kirlenen maddi alemi üçe ayırdığımızda toprak, su ve hava kirlenmesinden bahsedebiliriz. Üçü de kirlenmeye devam etmektedir. Ancak su ve hava kirliliği bütün dünyayı ilgilendiriyor. Çünkü su ve hava bileşik kaplar gibi dünyanın her tarafını dolaşmaktadır. Mesela, Avrupada bir fabrikanın bacasından çıkan toksik gazlar rüzgarla diğer ülkelerin hava sahasına taşınmakta ve oraları da etkilemektedir. Aynı fabrikanın atıkları diyelim ki Tuna nehrine verildiyse buradan Kara denize, oradan Marmara ve Akdeniz'e ve okyanuslara kadar taşınabilmektedir. Tarım alanlarına atılan ilaçlar toprakta birikmekte ve zamanla topraktan yer altı sularına geçerek içme sularını kirletmektedir. Dolayısıyla bir ülkenin insanları kendi ülkesinde çok temiz bir çevre oluştursa bile zamanla diğer ülkelerdeki kirlilik o ülkeyi de etkileyecektir.

Bu hususta tehlike sinyalleri çoktan gelmiştir. Bilim insanları bu kirliliğin önüne geçmek için çareler araştırmaktadırlar. Bu güne kadar hep sanayi, endüstri ve imalatı nasıl artırabiliriz üzerine araştırmalar yapıp çevrenin temiz kalması hep ihmal edilmişken günümüzde yapılan araştırmaların bir kısmı çevreyi koruma ve temizleme üzerine yapılmaktadır. Üniversitelerde bu alanda çalışmalar yapan çevre mühendisliği bölümlerinin sayısı her geçen gün artmaktadır.

Sık sık ulusal ve uluslararası bilimsel toplantılar düzenlenerek bu konu müzakere edilmektedir. Bütün bunlara rağmen çevreyi korumada ve temizlemede insanoğlu aciz kalmaktadır. Halbuki insan eli değmemiş şehirden uzak bir ormana gidip baktığımızda bir kirlilik göremeyiz. Orada da çeşitli hayvanlar ve bitkiler yaşamaktalar. Onlar da bizim gibi yiyip içmekte ve havayı solumaktadırlar. Ama Rabbimiz öyle bir düzen kurmuş ki az bir kirlilik olduğunda hemen tasfiye edilmektedir. Yaradanın koyduğu bu düzene bilim insanları "ekolojik denge" diyorlar. İsmi değişmesiyle hakikat değişmez. Burada dışkı, idrar gibi bütün atıklar ve cesetler sentetik olmadıklarından hemen ayrıştırıcılar denilen böcekler ve mikroplar tarafından parçalanmakta ve zararsız hale getirilmektedir. Bu birikintiler hem bu canlılara besin olmakta hem de onlar farkında olmadan çevre temizliği yapmaktalar. Aynı şekilde leşler de kartallar ve diğer et yiyiciler ve arta kalanlar

da mikroplar tarafından yenilerek ortadan kaldırılır. Ancak günümüzde israf ve bilinçsiz tahribatlar sonucu çevre kirliliğindeki artış hızı o kadar fazla ki Rabbimizin var ettiği temizleyici mahlukat ve temizleyici mekanizmalar bu kirlenme hızına yetişemediğinden maalesef bu kirliliği telafi edememektedir.

Bu makalede hem Kur'an-ı Kerim ile Hadis-i Şeriflerde hem de Üstad Bediüzzaman Said Nursi'nin hayatında çevreyi kirletmeme ve ekolojik dengeyi koruma adına gösterdiği müspet davranış örnekleri ile Risale-i Nur külliyatındaki bilgiler ışığında izahlar sunulacaktır.

1. Küresel Isınma ve İklim Değişikliği

İnsanın gittikçe artan kontrolsüz endüstriyel, zirai ve enerji tüketimi gibi faaliyetlerinin sonucu olarak atmosferdeki miktarı ve yoğunluğu artan sera gazlarının neden olduğu küresel ısınma ve buna bağlı olarak ortaya çıkan iklim değişikliği artık dünyayı tehdit eder hale gelmiştir. Bu iklim değişiklikleri kuraklık, çölleşme, yağışlardaki dengesizlik ve sapmalar, su baskınları, tayfun, fırtına, hortum vb meteorolojik olaylarda artışlar gibi belirtilerle kendini gösterir. En riskli durum ise gelecekte kutuplardaki buzulların tamamen erimesiyle deniz seviyesinin yükselmesi ve kıyı bölgelerinin su altında kalmasıdır. Bunun emareleri görülmeye başlamıştır. Tedbir alınmazsa bu sonuç kaçınılmazdır. Küresel iklim değişikliğinin temel nedenleri; nüfus artışı ve buna bağlı enerji tüketimi, toprak kullanımı, uluslararası ticaret ve ulaşım gibi diğer insan aktivitelerindeki artış ile sanayinin gelişmesidir. İklim değişikliğinin asıl nedeni küresel ısınmadır. Bunun sebebi ise atmosferdeki “sera gazlarının” artmasıdır. Bu gazların atmosferde birikmesiyle dünyamız kapalı bir seraya dönmekte ve yeryüzüne gelen güneş ışınları adeta hapsedilerek küresel bir ısınmaya sebep olmaktadır. Başlıca sera gazları karbondioksit, metan, azot oksit, ozon ve kloroflorokarbon gazlarıdır. Sera gazı emisyonlarının insan faaliyetleri ile arttığı bilinmektedir. Karbondioksiten önemli sera gazı olup; en fazla araç egzozlarından, ısınma amaçlı yakılan yakıtlardan, fabrika bacalarından atmosfere bırakılmaktadır ^{1,2}.

Küresel ısınmayı ve iklim değişikliğini önlemek için bilim insanları sık sık bilimsel toplantılar düzenleyerek konuyu müzakere ederken diğer taraftan ülke liderleri de konuyu tartışarak anlaşmalar imzalamaktadırlar. Bu alanda ilk önemli uluslar arası anlaşma 1997 yılında Japonya'nın Kyoto kentinde yapılan “**Kyoto Protokolü**” dur. Daha sonra 21. Birleşmiş milletler iklim değişikliği konferansı sonucunda 12 Aralık 2015 tarihinde kabul edilen “**Paris Anlaşması**” 04 Kasım 2016 tarihinde resmen yürürlüğe girmiştir. Türkiye bu anlaşmayı imzalayan 191 ülkeden birisidir. Türkiye daha önceki Kyoto protokolünü de imzalamıştır. Türkiye iklim değişikliğinden en çok etkilenen bölgelerden birisi olan Akdeniz çanağında yer almaktadır. Kyoto protokolünü imzalamamış olan ABD Paris anlaşmasını imzalamıştır. Paris anlaşması sera gazı salımının azaltılmasında çok radikal bir hedef koymasa da, şimdiye kadar en fazla ülkenin uzlaştığı ve imzala-

dığı anlaşma olması hasebiyle önemlidir. Atmosferde en fazla sera gazı salımına ve dolayısıyla küresel iklim değişikliğine sebep olan ülkelerin başında %24 lük oranla Çin gelmekte bunu sırasıyla ABD, Avrupa ülkeleri, Hindistan, Brezilya ve Rusya izlemektedir³.

2. İklim Değişikliğinin Sağlık Üzerinde Etkileri

Küresel iklim değişikliği, insan sağlığını koruma konusundaki çabalara engel oluşturmaktadır. İklim değişikliği insan yaşamı için giderek artan bir tehdit haline gelmiştir. Küresel iklim değişikliğine bağlı olarak ortaya çıkan çok çeşitli sağlık sorunları ile gün geçtikçe daha sık karşılaşılmaya başlanmıştır.

Uluslararası tartışmalarda önemli yer tutan bu konu halk sağlığı alanında çalışanların gündemindedir. Toplum gündemine taşınmasına yönelik çabalar son zamanlarda artmıştır. *İklim değişikliğinin sağlık etkileri doğrudan ya da dolaylı olarak ortaya çıkmaktadır. Doğrudan* etkiler arasında sıcak dalgalarına bağlı meydana gelen ölümler ve hastane başvurularında artış pek çok ülkede araştırmalarla gösterilmiştir. Aşırı hava olaylarının (seller, fırtınalar vb) sıklığında ve şiddetinde artışlar olmuştur. Gelecekte bu tür afetlerin sıklık ve şiddetinin daha da artması beklenmektedir. Bu tür afetlere bağlı olarak ölümler, yaralanmalar, enfeksiyon hastalıklarında ve vektörlerle bulaşan hastalıklarda artış görülmekte; göçler, toplumsal sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Dolaylı etkilerin neden olduğu sağlık sorunları arasında; vektörlerin yaşam alanlarında değişiklikler olmasına bağlı olarak sıtma, Dang ateşi, viralsefalitlerde artış, hastalık etmenlerinin virulansında ve çoğalma hızındaki artışa bağlı olarak ortaya çıkan hastalıklarda artış, su ve gıda kaynaklarının azalması, çölleşme, buzulların erimesi, deniz suyunun termal genişlemesi, su kaynaklarında tuzlanma, su kaynaklarının azalması sonucunda da su ve gıda ile bulaşan hastalıklarda artış ortaya çıkmaktadır. Ayrıca çevresel bozulmanın sonuçlarına bağlı olarak göçlerin artması, yerleri değiştirilmiş, demoralize toplumlarda ortaya çıkan psikolojik sorunlar, toplumsal çatışmalara bağlı çeşitli sağlık sonuçları da ortaya çıkmaktadır. Artan sıcaklık polen mevsiminin uzamasına ve astım gibi alerjik hastalıkların artışına da neden olmaktadır⁴.

İklim değişikliğinin gözle görünen zararları arasında, Avrupa'da orman yangınlarına ve ekinlerin kurumasına sebep olan, Alp dağlarındaki buzul tabakasının %10'unu eriten sıcak hava dalgası, ısınan Meksika Körfezi'nden kuvvet alıp kıyı yerleşimlerini yerle bir eden Katrina kasırgası sayılabilir. 2001 yılında toplanan Birleşmiş Milletler Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli, büyük ölçüde ormansızlaşma ve ısıyı tutan karbondioksit gibi gazları üreten fosil yakıtların kullanılması yoluyla insanların bu değişiklikte önemli rol oynadıklarına karar vermiştir. Atmosferin ısınması ve karbondioksit birikmesi, kutuplarda ve Alpler'de buzulların erimesi, hiç ihtimal verilmeyen bir hızla artmıştır. Ayrıca, ku-

tup rüzgarlarının hızı artmakta, okyanusun derinlikleri ısınmakta ve atmosferin alt katmanlarının ısınması ozon tabakasının kendini yenilemesini geciktirmektedir. Üstelik, Grönland'da matkapla delinerek incelenen buzul tabakaları iklimin büyük bir hızla değişebileceğini göstermiştir. İklim değişikliği dünyada biyolojik değişikliklere yol açmaktadır. Yavaş seyreden iklim değişiklikleri de insan sağlığına zarar verebilmektedir. ABD'de, iklime dayalı faktörlerin de etkisiyle astım vakaları dört katına çıkmıştır. Karayip adalarında yaşayanlarda solunum yolu rahatsızlıkları artmıştır. Yükselen karbondioksit düzeyi ve atmosferik ısınma bitki polenlerinde ve toprak mantarlarında artışa neden olmakta ve oluşan partiküller aeroallerjenler şeklinde akciğer alveollerinin içine girmekte, bağışıklık sistemini de etkilemektedir⁵.

Dr. Epstein biyolojik çeşitlilikte meydana gelen değişikliklerle, zararlı ve patojenleri kontrol altında tutan, avcı ve av hayvanları dengesinin değişime uğradığını belirtmektedir. Isınmayla birlikte mikropların yayılma alanı da genişlemektedir. Örneğin, İsveç'te kışların daha ılıman geçmeye başlamasıyla hastalık taşıyan kenelerin kuzeye doğru yayıldığı, ABD ve Kanada'da da benzer bir değişikliğin olabileceği saptanmıştır. ABD'nin güney batısında avcı hayvan nüfusunu azaltan, altı yıl süren kuraklıktan sonra 1993 yılında erken gelen şiddetli yağmurlar kemirgenlerin besini olan bol miktarda çekirge ortaya çıkarmış ve artış gösteren beyaz ayaklı fare popülasyonu Amerika kıtasında hantavirüse bağlı hantapülmonersendromda artışa neden olmuştur.

İklim değişikliğine bağlı olarak ortaya çıkan sağlık sorunları geniş alanda hissedilecektir. Çok sayıda kişiyi etkileyecektir. Geniş bir zaman diliminde ortaya çıkacaktır. Bu konuda araştırma yapmak çok karmaşık ve güçtür. Ülkemizde de bu konuda araştırma eksiklikleri bulunmaktadır. Ancak bu konu bizi «erken uyarı istemleri» gibi çok yüksek teknoloji gerektiren, sonuçlarından pratik olarak yararlanamayacağımız pahalı uygulamalara yönlentmemelidir. Burada temel amaç; Konu ile ilgili toplum duyarlılığının artırılması ve Ülkemizin kendi özelinde geleceğe yönelik temel verileri sağlayacak sistemlere ve araştırmalara ağırlık verilmesi olmalıdır^{6,7}.

3. Çevre Bilinci

Gerek ülkeler temelinde gerekse uluslararası bunca çabaya rağmen çevre kirliliğinin ve buna bağlı olarak küresel ısınma ve iklim değişikliğinin önüne geçilemiyorsa bunun en önemli sebeplerinden birisi insanların genelinde yeterli bir çevre bilincinin bulunmayışı olabilir. İnsanların bu bilinci kazanması ise eğitimle olur. Değerler eğitimi adı altında çevreyi koruma değeri dikkate alınarak eğitimler verilmelidir. Bu hususta kutsal kaynaklardan yararlanmak gerekir. Çünkü kutsal öğretilerin inanan insanların aklında ve vicdanında önemli ve kalıcı tesiri vardır.

Birkaç misal vermek gerekirse, Bakara suresinde “kendi ellerinizle kendinizi

tehlikeye atmayınız” buyrulur⁸. Yine Rum suresinde “insanların kendi elleriyle yaptıkları şeyler yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu ki, Allah (C.C) yaptıklarının bir kısmın onlara tattırsın; umulur ki bu yanlıştan dönerler”⁹ denilmektedir. Her iki ayetin geniş bir anlam spektrumu bulunmaktadır. Bu ayetlerde insanların kendi elleriyle yaptıkları yanlışlara işaret edilmekte ve ikinci ayette bu yanlışlar sebebiyle hem karada hem de denizde düzenin bozulmasından bahsetmektedir. Bu ayetin bir işari manasının insanlar tarafından çevrenin kirletilmesi sonucu ekolojik dengenin bozulması olarak anlaşılabilir. Ekolojik dengenin bozulması zincirleme olarak küresel ısınmaya ve iklim değişikliğine sebep olmaktadır. Ayette düzenin bozulması buna işaret olabilir. Yine ayette insanların bu düzeni bozduklarından dolayı Allah’ın (C.C) onları cezalandıracağı ve umulur ki bu yanlıştan dönerler denilmektedir. Nitekim günümüzde iklim düzeninin bozulmasından dolayı ne gibi felaketler yaşandığını (sel, fırtına, kuraklık vb) yukarıda belirtmiştik. Dolayısıyla insanlık düzeni bozduğunun farkına vardı. Artık çareler aranmaya başlandı. Ayetten çıkan bir mana da esas cezanın ahirette olduğuna işaret etmesidir. Çünkü çevreyi kirletmek başka insanların hakkına girmektir.

Bir başka ayette ise; “Yedi göklerde, yerde ve bunların içindekilerin hepsi Allah’ı tesbih eder. Onu överek tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Lakin siz onların tesbihini anlamazsınız. O Halim ve Gafurdur”¹⁰ denilmektedir. Şu halde, evrende ne varsa her şeyin Allah’ı (C.C) zikir ve tesbih ettiğine inanan birisi çevresini kirletir mi? Bir canlıya zarar verir mi? Onların zikrine mani olmak ister mi? Elbette hayır. Çünkü bu davranış Yaradanın hoşnut olmayacağı bir şeydir ve imanla bağdaşmayan bir davranıştır.

Peygamberimizin (S.A.V) Hadis-i Şeriflerinde de bunları teyid eden ifadeler vardır: “Bir adam bir dikenin yoldan kaldırdı. Bu yüzden Allah onun günahlarını affedip cennete koydu”¹¹, “Yoldan geçenlere sıkıntı veren bir şeyi kaldırmak dahi büyük bir sadakadır”¹², “İman yetmiş küsur şubedir. En aşağısı yolda sıkıntı veren şeyleri kaldırmaktır”¹³. “Ümmetimin iyi ve kötü amelleri bana gösterildi. İyi amelleri arasında yolda eziyet veren bir şeyin kaldırılması, kötü amelleri arasında ise üzeri örtülmemiş tükürük vardı”¹⁴. Yolları temiz ve açık tutmanın sevaplı bir iş olduğuyla ilgili olarak zikredilen bu hadislerden anlaşılacağı üzere çevre denildiğinde ilk akla gelenlerden birisi ulaşımı sağlayan yollardır. Merkezi yaşam alanlarının dışında, onları birbirine bağlayan yolların bile kirletilmemesi ve sayet kirletilmişse temizlenmesi ve yoldan geçenlere sıkıntı veren pislik, çalı, diken, taş gibi şeylerin kaldırılması cenneti kazanmaya vesile olacak kadar sevaplı bir iş ise ev, cami, okul gibi merkezi yaşam alanlarının temiz tutulması ne kadar sevaplı bir iştir. Mukayese edelim.

Bu konuda daha birçok ayet ve hadisler vardır elbette. İnsanların bu manevi öğretilerle bilinçlendirilmesi, dünyada temiz bir çevrede birlikte huzur içinde yaşama adına önemli mesajlardır. Bu mesajlarla eğitilmiş fertlerin kalbinde manevi

bir yasakçı bulunacaktır. Böyle bir fert ileride bir fabrikatör olduğunda fabrikasının bacasına filtre taktırmak ve atıklarını arıttıktan sonra çevreye vermek gibi çevreyi kirletmeme titizliğini gösterecektir. Çünkü bu ferdin kalbinde manevi bir yasakçı bulunmakta ve çevreyi kirlettiğinde bunun başkalarının hukukuna tecavüz olduğu ve bunun hesabını kendisinden Allah'ın (C.C) ahirette soracağı inancı vardır.

4. Çevre Bilinci Hakkında Risale-i Nurdan İfadeler

Bu hususta 30. Lema'da Üstad Nursi der ki: İsm-i Adlin cilve-i azamından gelen kainattaki adalet-i tamme, umum eşyanın muvazenelerini idare ediyor. Ve beşere de adaleti emrediyor. Sure-i Rahman'da; "Gökyüzünü yükseltip nizam ve ölçü verdi. Ta ki ölçüde sınırı aşmayın. Ölçüyü ve tartıyı adaletle yerine getirin ve ahiretteki mizanınızı ziyana düşürmeyin"¹⁵ ayetlerindeki dört mertebe, dört nevi mizana işaret eden, dört defa mizan zikretmesi, kainattaki mizanın derce-i azametini ve fevkalade, pek büyük ehemmiyetini gösteriyor. Evet hiçbir şeyde israf olmadığı gibi, hiçbir şeyde de hakiki zulüm ve mizansızlık yoktur. Ve ism-i kuddüsün cilve-i azamından gelen tanzif ve nezafet, bütün kainatın mevcudatını temizliyor, güzelleştiriyor. Beşerin bulaşık eli karışmamak şartıyla, hiçbir şeyde hakiki nezafetsizlik ve çirkinlik görünmüyor¹⁶.

Adalet denilince ilk olarak "hakkının hakkını haksızdan alıp haklıya vermek ve haksızlık yapan(lar)ı cezalandırmak" akla gelir. Halbuki Üstad Nursi bu ifadelerinde Rahman suresindeki ayetlere dayanarak adaletin bir başka boyutuna işaret ediyor. O da kainattaki varlıkların bir muvazene yani denge içinde yaşatıldığına, ki biyolojide buna ekolojik denge deniyor, ve insanın bu dengeyi gözeterek yaşamaması gerektiğine vurgu yapıyor. Her şeyin bir ölçüyle var edildiği ve insanın dünyada bu ölçülere göre hareket etmesinin adalet olduğu, bunun tersine hareketin ise zulüm, israf ve sınırı aşmak olduğu belirtilirken, ayette geçen "ahiretteki mizanınızı ziyana düşürmeyin" ifadesiyle bu menfi hareketin hesabının ahirette sorulacağı uyarısı da yapılıyor.

Yine aynı bölümde kainat bir saraya, bir şehre, bir memlekete ve aleme benzetilerek burada akılları hayrette bırakacak bir muvazene yani denge ve ölçülü yaşam hükmettiğinden bahisle şu ifadeler kullanılır:

"Halbuki, o sarayda, o şehirde, o memlekette, o âlemde o derece hayret-engiz bir muvazene, bir mizan, bir tevzin hükmediyor; bilbedâhe ispat eder ki, bu hadsiz mevcudatta olan hadsiz tahavvülât ve vâridat ve masarif, herbir anda umum kâinatı görür, nazar-ı teftişinden geçirir birtek Zâtın mizanıyla ölçülür, tartılır. Yoksa, balıklardan bir balık, bin yumurtacıkla ve nebâtattan haşhaş gibi bir çiçek, yirmi bin tohumla ve sel gibi akan unsurların, inkılâpların hücumuyla, şiddetle muvazeneyi bozmaya çalışan ve istilâ etmek isteyen esbab başıboş olsalardı veyahut maksatsız, serseri tesadüf ve mizansız, kör kuvvete ve şuursuz, zulmetli tabiata

havale edilseydi, o muvazene-i eşya ve muvazene-i kâinat öyle bozulacaktı ki, bir senede, belki bir günde hercümerc olurdu. Yani, deniz karma karışık şeylerle dolacaktı, taaffün edecekti. Hava gazât-ı muzırna ile zehirlenecekti. Zemin ise bir mezbele, bir mezbaha, bir bataklığa dönecekti. Dünya boğulacaktı”¹⁶.

Bu ifadelerle göre, insanların müdahale etmedikleri yerlerde Allah'ın (C.C) koymuş olduğu ve idare ettiği bir ekolojik denge ve ölçülü yaşam bulunuyor. Her canlı türüne kendine mahsus yeryüzüne yayılma eğiliminde bir üreme potansiyeli verildiği ve eğer bu tesadüfe bırakılırsa mesela hamsi gibi bir balık ve haşhaş gibi bir bitki türünün ürettiği tohumlar o kadar çok ki bunların tamamı hayat bulmuş olsaydı kısa zamanda ekolojik denge bozulacaktı. Dünya yaşanmaz bir hale gelecekti. Halbuki Cenab-ı Hak bir türün yayılma potansiyelini başka bir tür canlıya onu rızık yaparak sınırlamakta ve dengeyi korumaktadır.

Yukarıda “beşerin bulaşık eli karışmamak şartıyla” ifadesinde belirtildiği üzere, dünyada Yaradanın koyduğu ve devam ettirdiği ekolojik denge kanunları uygun olmayan insan müdahalesi olduğunda insan eliyle bozulmaktadır. Buradan şunu çıkarabiliriz; İnsanoğlu dünyada var olan ekolojik denge dediğimiz ilahi kanunlara uyumlu yaşamak durumundadır. Denge kanunlarını gözetmeden iş yaparsa dengenin bozulmasına sebep olmaktan dolayı bunun cezasını dünyada da ahirette de görecektir. Cezasını dünyada görecektir. Görmeye başladık bile. Teknoloji, sanayileşme, endüstrileşme derken dünyayı kirlettik. Kirletmeye devam ediyoruz. Böyle devam ederse ekilecek temiz toprak, içilecek temiz su ve solunacak hava kalmayacak.

İnsanlığın refahı için teknoloji gereklidir dersenez, elbette buna karşı olunamaz. Ancak bu teknolojik gelişmeleri yaparken ekolojik dengeyi iyi anlayıp onu koruyacak çalışmalar yapmak gerekir. Küresel ısınmanın ve dolayısıyla iklim değişikliğinin en önemli sebebinin sera gazı etkisi olduğu ve bunda da başmüsebbibin çevre kirliliğinden dolayı karbondioksit gazının havadaki oranının artması olduğu bilinmektedir. Küresel ısınma ekolojik dengeyi bozmaktadır. Hatta insan sağlığını olumsuz etkilemektedir. Bilim insanları buna karşı çözümler arıyorlar. Başta gelen çözüm ise öncelikle çevreyi kirletmemektir. Sonra dünyadaki yeşil alanları artırmak, ağaç dikmek, ormanları korumaktır. Çünkü bitkiler havadaki karbondioksit gazını alarak fotosentezde kullanıp oksijen üretiyorlar ve böylece havayı temizliyorlar¹⁷. Bunun önemini asırlar öncesinden peygamber efendimiz bir hadisinde “Yarın kıyamet kopacağını bilseniz bile elinizde bir fidan varsa onu dikin”¹⁸. ve bir diğer hadisinde ise “Mezarlıklardaki otları koparmayın, mezarlıkları ağaçlandırın” diyerek vurgulamaktadır¹⁹.

Bediüzzaman etrafındaki varlıkların seslerini dinledikten sonra hissiyatını şu şekilde dile getirmiştir:

“Dinle havadaki demdeme, kuşlardaki civcive, yağmurdaki zembeme, deniz-

deki gangama, ra'dlardaki rakraka, taşlardaki tıktıka, birer manidar *neva*z.

Terennümat-ı hava, naarat-ı ra'diye, nağamat-ı emvac, birer zıkr-i azamet; yağmurun hezecatı, kuşların seceati, birer tesbih-i rahmet, hakikate bir *mecaz*.

Eşyada olan asvat, birer savt-ı vücuttur. Ben de varım derler. O kainat-ı sakit birden söze başlıyor: Bizi camid zannetme, ey insan-ı *boşboğaz*!

Tuyurları söylettirir, ya bir lezzet-i nimet, ya bir nüzul-ü rahmet. Ayrı ayrı seslerle, küçük ağızlarıyla rahmeti alkışlarlar; Nimet üstünde iner, şükür ile eder *pervaz*.

Remzen ona derler: Ey kainat kardeşler! Ne güzeldir halimiz. Şefkatle perverdeyiz. Halimizden memnunuz. Sivri dimdikleriyle fezaya saçıyorlar birer avaz-ı *pürnaz*.

Güya bütün kainat ulvi bir musikidir, iman nuru işitir ezkar ve tesbihleri. Zira hikmet reddeder tesadüf vücudunu, nizam ise tardeder ittifak-ı *evhamsaz*"²⁰.

Bu ifadeler aynı zamanda yukarıda geçen; "Yedi göklerde, yerde ve bunların içindekilerin hepsi Allah'ı tesbih eder..." mealindeki ayeti tefsir ettiği gibi Bediüzzaman burada cansızlardan canlılara, bitkilerden, kuşlara ve diğer hayvanlara kadar bütün varlıkları kardeş ilan ederek onlara "Ey kainat kardeşler!" diye hitap etmektedir. Böyle olunca insan kardeşine zarar verir mi? Verilen mesaj ne kadar kuvvetli değil mi! Bu mesajlar çevre bilinci oluşturmada kullanılsa ne kadar faydalı ve etkili olur!

5. Ekolojik Denge ve İktisatlı Yaşam

Günümüzde dünyada hakim olan kapitalist sistemin temel felsefesi tüketimi artırmaktır. Buna göre tüketim arttığında para kazanılacak ve üretim de artacaktır. Böylece bir tüketim toplumu ortaya çıkarmak ve bu felsefeyi dünyada yaygınlaştırmak amaçtır. Zaten kapitalizmin bir özelliği de çok uluslu büyük firmalar sayesinde küresel olmasıdır. Bu tüketim ve israf felsefesi ise Allah'ın Kur'an'da belirttiği ve kainatta koymuş olduğu iktisat prensiplerine zıttır. Kur'an'da birçok ayette ve peygamberimizin hadislerinde israfa karşı fakat iktisadı emreden beyanlar vardır. Kainatın işleyişinde de israf görülmediği gibi maksimum iktisat prensiplerinin varlığını görürüz.

Kutsal kaynaklarımızda önerilen tüketimin ölçüsü ihtiyaç kadar olandır. İhtiyaç fazlası tüketim olan israf kainatta kirliliğe sebep olduğundan evrende Yaradanın koymuş olduğu ekolojik dengelyi bozmaktadır. Bunun sonuçları da kuraklık, seller, kasırgalar, küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi felaketler olarak bize yansımaktadır. Nitekim Cenab-ı Hak israfla ilgili olarak Kur'an-ı Kerimde "... Yiyin için, fakat israf etmeyin. Muhakkak ki Allah israf edenleri sevmez."²¹, "... Sakın gereksiz yere saçıp savurma! Çünkü israf edenler şeytanın arkadaşları ol-

muşlardır. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür²². buyuruyor. Şeytanın işi menfi harekettir. İsrâf etmek bu ayete göre şeytana uymaktır ve menfi harekettir. İsrâf etmemek ve iktisatlı yaşamak ve iktisadî gözeterek iş yapmak ise müspet harekettir. Yani Allah'ın koyduğu kanunlarla uyumlu yaşamak demektir. Yine bu ayete göre nasıl ki şeytan Rabbine karşı nankör olmuşsa israf edenlerin de Allah'ın sunduğu nimetlere karşı saygısızlık ve şükürsüzlük sebebiyle Rabbine karşı nankörce bir davranış sergilemiş olacaklarına işaret etmektedir.

Ekolojik dengeyi bozmanın cezası dünyada olduğu gibi ahirette de görülecektir. Çünkü nasıl ki insanların huzur ve asayiş içinde yaşaması için konulmuş kanunlar her ülkede mevcut olup bunlara uygun hareket etmemek menfi hareket ve bunlara uygun yaşamak müspet hareket ise ve kurallara uymayanlar cezalandırılıyor ise; aynı şekilde çevreyi kirletmek, kaynakları ve besinleri israf etmek tabiatta Allah'ın koymuş olduğu fitrat kanunlarına isyan etmektir ve menfi harekettir. Bunlara uyumlu yaşamak ise müspet harekettir. Çünkü çevreyi kirletmek, israf etmek ve tabiatı hoyratça kullanmak tabiatta Allah'ın koymuş olduğu ekolojik dengeyi bozar, iklim değişikliğine sebep olur. Kim veya kimler tarafından yapılsa yapılsın bu davranış Allah hakkına, insan hakkına, hayvan hakkına ve diğer varlıkların haklarına tecavüz olur. Dolayısıyla bunun ilahi adalete göre cezasız kalması düşünülemez.

6. Ekolojik Dengeyi Koruma Adına Bediüzzaman'dan Müspet Hareket Örnekleri

Bediüzzaman hayatı boyunca gayet iktisatlı yaşayarak bizzat müspet hareket örneği olmuştur. Yeme içmede, giyimde ve hayatının her karesinde bunun örneklerini görmek mümkündür. Yemeyle ilgili olarak İbn-i Sina'ya atfen "...Yediğin vakit az ye. Yedikten sonra dört beş saat kadar daha yeme, şifa hazımdadır..."²³ demektedir. Çok az yediğinin örnekleri eserlerinde belirtildiği gibi, yanında bulunmuş olan talebeleri de bu iktisatlı yaşantıya şahit olmuşlardır.

Bediüzzaman hayvanlara ve bitkilere çok şefkatle davranmış ve onların korunması ve zarar görmemeleri hususunda azami hassas davranmıştır. Böylece ekolojik dengenin korunmasında örnek olmuştur. Çünkü Allah'ın yarattığı her canlının dünyadaki ekolojik dengede bir vazifesi vardır. Onlara zarar verdiğimizde dengeyi bozan bir menfi hareket yapmış oluruz. Bediüzzaman'ın canlılara olan şefkatiyle ilgili çeşitli örnekler vardır.

Talebesi Bayram Yüksel'in anlattığına göre, Barla'da kaldığı evin önünde bulunan ve üzerinde zikir ve tefekkürle meşgul olduğu çınar ağacı için "Ben bu çınar ağacını Yıldız Sarayına değişmem. Bu çınar benim için bin altından kıymetli" demiştir. Yine talebeleriyle kırlara gittiklerinde lüzumsuz yere ağaç kestirmez ve "ağaçları kesmeyin onlar da zikrediyor" dermiş. Bazan taş lazım olsa taşı kaldırdığımızda altından karınca çıkarsa hemen bırakır "hayvanları rahatsız et-

meyin” dermiş. Avcıları gördüğünde “tavşanları ve keklikleri vurmayın” dermiş. Isparta’da kaldığı evde farelerin öldürülmesine müsaade etmemiş ve “biz yanlış yapmazsak onlar bize ilişmez” demiştir. Köpek gördüğünde yanında ekmek varsa ekmekten verir ve bunlar sadık hayvanlardır dermiş. Eşekler için saygısızlık olmasın diye eşek yerine çok çalışan anlamında işlek dermiş²⁴. Yine talebesi Hamid Ekincinin anlattığına göre; Üstad Van’da bulunduğu sırada birlikte Erek dağında bir süre kalmışlar. Burada Hamid Ekinci bir gün bir kertenkeleyi öldürmüştü. Bunu söylediğinde Üstad buna çok üzülmüş ve kendisine hitaben; o hayvan sana saldırdı mı? Elinden bir şeyini aldı mı? Onun rızkını sen mi veriyorsun? Senin arazinde mi geziyordu? Onu sen mi yarattın? Onun yaratılış vazifesini biliyor musun? Gibi sorular sorduktan sonra bu hayvanların yaratılış hikmetleri hakkında ona ders vermiş²⁵.

Bediüzzaman gençliğinde Siirt’te bir türbede ders çalışırken orada bulunan karıncalara kendisine getirilen çorbanın tanelerini verip çorbanın suyuna ekmek doğrayarak yermiş. Bunu görenler niçin böyle yapıyorsun diye sorduğunda “karıncalarda ve arılarda hayat-ı içtimaiyeye malikiyet ve fevkalade vazifeshinaslık ve çalışkanlık bulunduğunu müşahede ettiğim için Cumhuriyetperverliklerine mükafaten kendilerine muavenet etmek istiyorum” demiş²⁶. Bir gün hapishanede sinek ilacı atılmış fakat mahlukata olan şefkatinden dolayı Üstad bundan hoşlanmamış. Buna rağmen sinekler bir süre sonra azalacağına iyice çoğalmış. Süleyman Rüşdü isimli talebesi çamaşır ipinin üzerine konan sinekleri kovalamak istediğinde Üstad “sinekleri rahatsız etmeyin” diye karşı çıkmış ve onların sanat harikası varlıklar olduklarından, çevreyi temizleme görevlerinden, zararlı mikropları yiyerek bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlediklerinden, sürekli elini yüzünü temizleyerek insana abdesti ve temizliği ders vermelerinden ve ekolojik dengedeki rollerinden bahsettikten sonra bunu yazdırmış ve daha sonra “Latif Nükteler” isimli kitabında yayınlanmıştır²⁷.

Sonuç ve Teklifler

Çevreyi kirletmenin menfi hareket olduğu ve bunun bireysel bir olay olmayıp bütün dünyayı etkileyen küresel ısınmaya sebep olacağı ve dolayısıyla bundan bütün canlıların olumsuz etkileneceği sebebiyle kul hakkına gireceği bilincini vicdanlarda yerleştirmek için eğitimler vermek gerekir.

İnsan, tabiatı mücadele etmesi gereken bir düşman olarak görmemeli. Onun bir parçası olarak yaratıldığı için canlı cansız bütün varlıklara dost ve kardeş gözüyle bakması ve çevreyi koruması gerektiği bilincinin zihinlerde yerleştirilmesi gerekir.

İsrafin kainatta Allah’ın (C.C) koymuş olduğu düzene ters bir davranış olduğu çünkü kainattaki ekolojik denge denilen ahenk iktisat üzerine kurulmuş olduğundan israfin ekolojik dengeyi bozması sebebiyle yaşantımızda iktisada riayet etmenin önemi eğitime girmeli.

Canlıları korumanın ekolojik dengeyi korumak olduğu, özellikle nesil tehlike altında olan canlı türlerini yaşatmanın bir sorumluluk olduğu bilincini yerleştirmek gerekir.

Küresel ısınmaya ve iklim değişikliğine karşı çare olarak dünyada yeşil alanları korumak ve artırmak için bitki dikmenin önemi anlatılmalıdır.

Küresel ısınma ve iklim değişikliği sorunları artık bir ülkeyi değil bütün dünyayı ilgilendirdiği için ilgili ve yetkili kimselerin bu sorunlara çare için sıkça görüşüp fikir alışverişinde bulunmaları ve iş birliği içinde ortak projeler yapmaları gerekir.

Kaynaklar

1 Akın G.2006, Küresel Isınma, Nedenleri ve Sonuçları, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 46(2), 29-43.

2 Ersoy Ş. 2006, Küremiz Isınıyor, Bilim ve Ütopya, 139, 5-13.

3. www.iklimadaleti.org/i/upload/Paris-Anlasmasi/2016 (05.11.2016)

4 Last J.M. 1998, Human Health and Changing World, Maxcy-Rosenau- Last, Public Health and Preventive Medicine, Robert, B. Wallace, 14 th Ed. Appleton-Lange, Stamford, Connecticut, 781-792.

5 Epstein R.P.2005, Climate Change and Human Health, N Engl J Med, 353, 14-20.

6 Güler Ç. 2002, İklim Değişikliği ve Sağlık. Hacettepe Tıp Dergisi, 33 (1), 34-39.

7 Tekbaş Ö.F., Vaizoğlu A. S., Ogur R., Güler Ç.,2005, Küresel Isınma, İklim Değişikliği ve Sağlık Etkileri”, Gülhane Askeri Tıp Akademisi Komutanlığı, Ayın Kitabı, Ankara.

8 Bakara Suresi, Ayet 195.

9 Rum Suresi, Ayet 41.

10 İsrâ Suresi, Ayet 44.

11 Müslim, Birr 127; Sünen-i Ebu Davud Tercüme ve Şerhi, Şamil Yayınevi 16/607.

12 Tecrid-i Sarih Tercümesi 356-358.

13 Buhari, İman 3.

14 Müslim, Mesacid 58.

15 Rahman Suresi, Ayet 7-9.

- 16 Nursi B.S., 2006, Lemalar, Söz Basım Yayın, İstanbul, 30. Lema, 2.Nükte.
- 17 Kocaçalışkan İ., 2012, Bitki Fizyolojisi, Bizim Büro Basım Yayın, Ankara, s.57-74.
- 18 Buhari, el-Edebü'l-Müfred 168.
- 19 Bilmen Ö.N.,1967, Büyük İslam İlmihali, s.263-266.
- 20 Nursi B.S.,2016, Sözler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, Lemaat Bölümü.
- 21 Araf Suresi, Ayet 31.
- 22 İsra Suresi, Ayet 26-27.
- 23 Nursi B.S.,2006, Lemalar, Söz Basım Yayın, İstanbul, 19. Lema, 7. Nükte.
- 24 Şahiner N., 1978, Son Şahitler-1, Yeni Asya Yayınları, s.379-455.
- 25 Şahiner N., 1978, Son Şahitler-1, Yeni Asya Yayınları, s.192-204.
- 26 Nursi B.S.,2006, Tarihçe-i Hayat, Söz Basım Yayın, İstanbul, İlk Hayatı Bölümü.
- 27 Nursi B.S.,2006, Latif Nükteler, rnk Neşriyat, İstanbul, s.5-16.